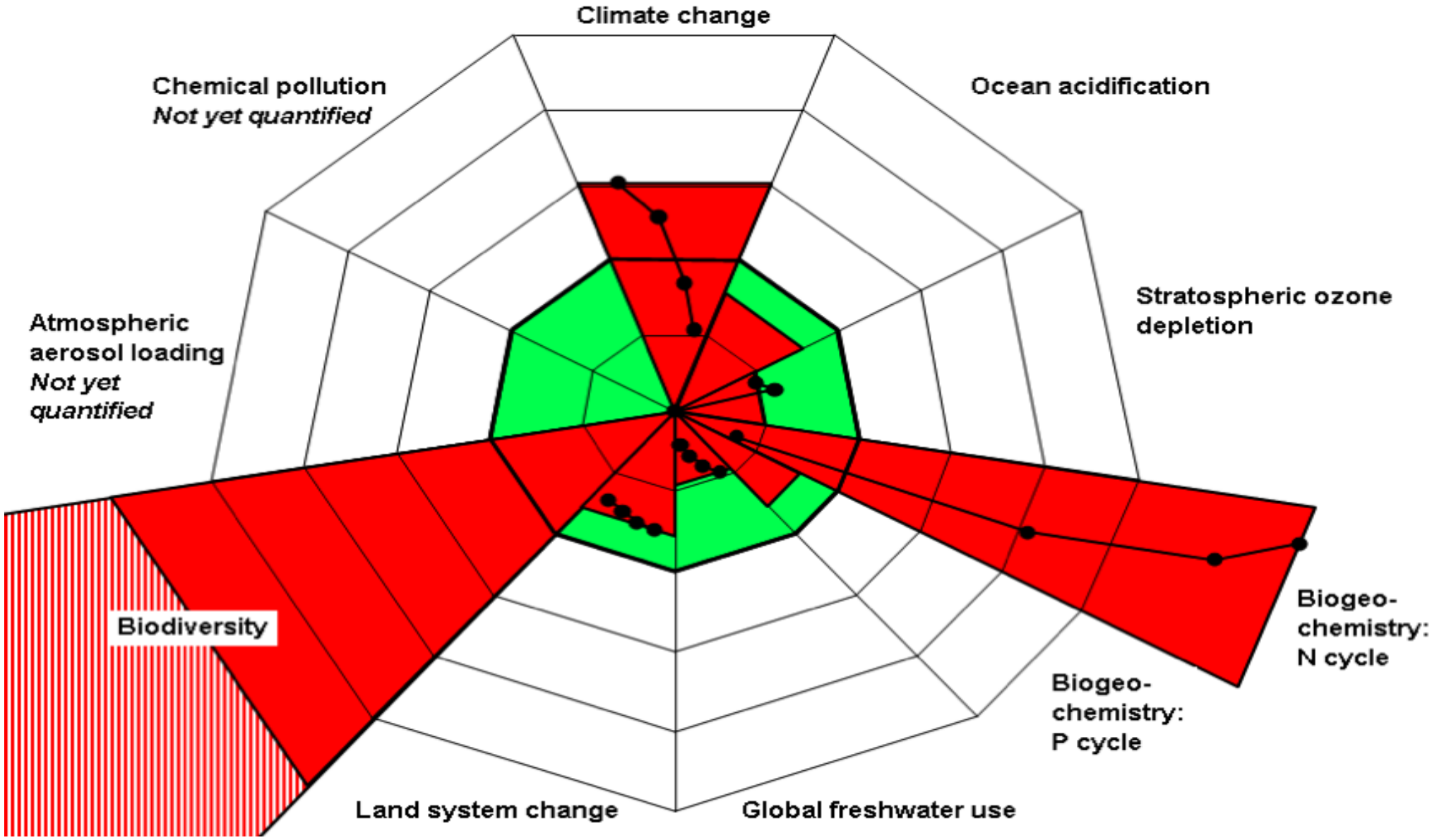
A környezeti aktivizmus magyarországi korlátozása

Dr. Fülöp Sándor PhD, docens
Közszolgálati Egyetem, Víztudományi kar,
Víz- és Környezetpolitika Tanszék

Az ökológiai krízisek rendszere

(Rockström, J. et al., 2009. Nature)

Mit véd a környezetvédelmi jog?

- Paul Stein nyugalmazott ausztrál bíró (New South Wales *Land and Environment Court*) azt írta a környezetvédelmi jogi ügyekben szerzett tapasztalatait összefoglalva, hogy karrierje során egyetlen olyan ügyet sem tárgyalt, amelynek tárgya a környezet védelme lett volna.

Környezetvédelmi protekcionizmus

Justice and Environment összehasonlító tanulmányok:

- Natura 2000 megfelelőségi vizsgálat: mindig pozitív;
- Levegőtisztaság Védelmi Terv (AQP): soha sincs semmilyen hatása;
- Környezeti Felelősség Irányelv (ELD): 120 kiemelt ügyből 27 EU országban 40 kiváló kutató egyetlen egyes sem talált, ahol a felhagyott hulladékért felelős személy egy Euró Centet is fizetett volna;
- Környezeti hatástanulmány (KVM összehasonlító tanulmány): maga a szennyező írja (Ausztriában 97%-os a sikerességi ráta, mi előttük járunk;
- Egy hazai energiajogi kutatásban (Heinrich Böll Alapítvány) azt találtuk, hogy az átfogó környezetvédelmi, klíma, sőt energia tervek rendkívül progresszívak, szemben a részletes végrehajtó jogszabályokkal, amik többnyire még csak nem is hivatkoznak rájuk

I.3. A környezetvédelmi protekcionizmussal szembeállítható tényezők

- Bírósági aktivizmus: Urgenda case vagy az Opposa minors vs. Philippines;
- Nem kormányzati állami szervek: ombudsman, nem büntető ügyszakos ügyészség, számvevőszék;
- Közösségi részvétel: helyi közösségek fellépése, hazai és nemzetközi környezetvédelmi civil szervezetek hálózata;
- A nemzetközi környezetjog új generációja, elsősorban a Riói Folyamat és az Aarhusi Egyezmény;
- Környezetvédelmi alkotmányjog és a fenntartható fejlődés alapelvei.

A környezeti aktivizmus alkotmányos alapjai

- A környezet védelme: alanyi jog és/vagy állami feladat
- A jövő nemzedékek jogainak a védelme természetesen csak az állami feladatok körébe tartozhat.
- A jövő nemzedékek ombudsmani irodája (JNO) által felkért alkotmánybírák (Zlinszky János és Kilényi Géza) által megfogalmazott P cikk:
  - „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

az állam	kötelezettségei	most
az egyének	jogai	a jövőben

Környezetvédelem az Alaptörvényben, anyagi jog

- „Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.” (Alaptörvény, Q cikk)
- „(1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. (2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.” (XX. cikk)
- „(1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. (2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni. (3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.” (XXI. Cikk)

A környezeti aktivizmus eljárásjoga az Alaptörvényben

- „(1) Mindenkinek joga van a *véleménynyilvánítás* szabadságához.” (IX. cikk)
- „(1) Mindenkinek joga van a békés *gyülekezés*hez. (2) Mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni.” (VIII. cikk)
- „(3) Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a *közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez*. (4) A személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok megismeréséhez való jog érvényesülését törvénnyel létrehozott, független hatóság ellenőrzi.” (VI. cikk)
- „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban *kérelemmel, panasszal vagy javaslattal* forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.” (XXV. cikk)
- „(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok *részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belü*l intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.” (XXIV. cikk)
- „(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, *független és pártatlan bíróság* tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”„(7) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy *jogorvoslattal* éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.” (XXVIII. cikk)

Az Alkotmánybíróság progresszív vonulata

- Az Alkotmánybíróság első környezetvédelmi alaphatározatában (28/1994. (V. 20.) AB) megállapította a visszalépés tilalmát a környezet- és természetvédelmi ügyekben, illetőleg előírta a szükségesség-arányosság tesztet az alapvető alkotmányos jogok ütközése esetére.
- Az Alkotmánybíróság a 13/2018. (IX. 4.) AB határozatában alaptörvény-ellenesnek nyilvánította a vízgazdálkodási törvény módosítását, ami 80 méteres kútmélységig hatósági engedély és bejelentési kötelezettség nélkül is bárki számára lehetővé tette volna a házi vízigényt kielégítő kutak létesítését, amivel lényegében szabadjára engedte volna a kisebb teljesítményű, mezőgazdasági használatra létesített vagy létesítendő kutak használatát és kivette volna a vízügyi igazgatás kezéből a felszín alatti vizekkel kapcsolatos tervezés és a kontroll lehetőségét.
- Az Alkotmánybíróság 5/2025. (VI. 30.) AB számú határozata pedig a klímavédelemről szóló 2020. évi XLIV. törvény 3. § (1) bekezdésének alaptörvény-ellenességét állapította meg, továbbá mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességet is kimondott a klímavédelmi kötelezettségeink teljesítésének jó egy évtizeddel történő elodázása, illetőleg az alkalmazkodás hiányos rendelkezései miatt.

Az Alkotmánybíróság által leggyakrabban alkalmazott alapelvek

- A 28/2017. (X. 25.) AB határozat jól megfogalmazta az *elővigyázatosság elvének* eljárási lényegét, azaz a bizonyítási teher megfordulását, vagyis, hogy a jogalkotás során az államnak, a jogalkalmazás során pedig a kormányzati szerveknek kell igazolniuk, hogy a tudományos bizonytalanságra is figyelemmel a környezet állapotának romlása egy adott intézkedés következményeként bizonyosan nem következik be.
- A *szennyező fizet* elv tartalma magában foglalja egyrészt az Alaptörvényben nevesített károkozás tilalmát, másrészt azt az elvárást is, hogy a szennyező fedezze a szennyezés megelőzésének és kezelésének költségeit; Az Alkotmánybíróság a 3162/2019. (VII. 10.) AB végzésében végezte el, és tette immáron a végzésből kiolvasható módon egyértelművé, hogy a szennyező fizet elvének sérelmére (az egyéb anyagi jogi és eljárásjogi feltételek teljesülése esetén) *alkotmányjogi panasz alapítható*. Eszerint: „a szennyező fizet elve az egészséges környezethez való joggal, valamint az alkotmányjogi panaszok elbírálása szempontjából Alaptörvényben biztosított jognak nem minősülő P) cikk (1) bekezdésével összefüggésben, azoknak az Alaptörvényben külön is nevesített részelemeként nem csupán a jogalkotás számára ír elő abszolút tartalmi korlátot, hanem az egyedi ügyekben eljáró jogalkalmazónak is mindenkor tekintettel kell lenniük ezen elv érvényesülésére a jogszabályok alkalmazása során”.

A környezeti aktivizmus eljárási alapjai az AB gyakorlatában

- „A visszalépés tilalma akkor is sérülhet, ha az anyagi jogi szabályozás változatlansága mellett az anyagi jog érvényesítését biztosító szervezeti vagy eljárási szabályozás gyengül” (3223/2017. (IX . 25.) AB határozat)

Gyülekezési joghoz kapcsolódó gyakorlat

- Az 1057/2026. (II. 20.) AB határozat a gyülekezési szabadság megsértése tárgyában. Az indítványozó 2022. augusztus 12-én a délutáni órákban megjelent Budapest V. kerület, Margit híd pesti hídfőjéhez megszervezett „Tiltakozás az erdeink tarvágása és a nemzeti parkok területének eladása ellen” elnevezésű demonstráción. Az indítványozó a demonstráló tömegben a Margit hídon gázmaszkot viselt, ezzel megakadályozva személyének azonosítását.
- A rendőrségről szóló törvény alapján a közrend, a közbiztonság védelme céljából a rendőr a személyazonosság megállapítása érdekében igazoltatást végezhet. Ez főszabály szerint személyes kontakttal valósítható meg. Ugyanakkor egy tömegrendezvényen ez nem minden esetben kivitelezhető. Ezzel összhangban a rendőrség a rendőri intézkedéssel, illetve az ellátott szolgálati feladattal összefüggésben az intézkedéssel érintett személyről, a környezetéről, illetőleg a rendőri intézkedés szempontjából lényeges körülményről, tárgyról képfelvételt, hangfelvételt, kép- és hangfelvételt készíthet.
- Szerintem nem mondható ki általános érvénnyel, hogy a demonstráció azon résztvevői, akik ugyan szeretnék kifejezni a támogatásukat az adott ügy iránt, le kellene mondjanak a saját személyiségi jogaikról, így az arcképük titkosságáról. Adott esetben munkahelyi vagy egyéb retorzióktól tarthatnak.

Spontán tüntetés vs. sürgős gyűlés

- 3307/2020. (VII. 24.) AB ügyben az indítványozó a Széchenyi téren befejeződött, korábban bejelentett gyűlés helyszínén, a befejezést követően hangosbeszélőn hívta fel az ott lévő tömeget, hogy induljanak el a Karmelita kolostorhoz, mivel ott éppen kordonbontás zajlik.

- Az AB szerint az ügy tárgyát képező gyűlés spontán jellegét elsősorban az a körülmény zárta ki, hogy az indítványozó szervezőként lépett fel. A jelen ügy alapjául szolgáló gyűlés e tekintetben – az alkotmánybírósági gyakorlattal összhangban – a sürgős (vagyis azonnali reagálású) gyűlés fogalmába lett volna bevonható. Ehhez azonban feltétlenül szükséges lett volna, hogy az indítványozó a gyűlés megkezdésekor bejelentést tegyen a BRFK-nál.

- Meglátásunk szerint ebben az ügyben az indítványozó szervezőként való feltüntetése nem biztos, hogy indokolt. Egy ötlet felvetése, akár hangosbemondóval történő megerősítése véleményünk szerint nem azonosítható a szervezéssel, ami általában több ember vagy szervezet tervszerű, céltudatos, összehangolt munkáját jelenti.

Tisztességes eljárás és környezeti adatokhoz való hozzáférés, kiemelt gazdasági-politikai ügyekben

- 2016-ban Magyarország Kormánya és a Kínai Népköztársaság Kormánya nemzetközi szerződést kötött a Budapest–Belgrád vasútvonal újjáépítési beruházás kivitelezése és finanszírozása kapcsán. Az indítványozó 2020-ban a beruházással összefüggésben közérdekű adatigényléssel fordult a projekt bonyolítójához, a Kínai–Magyar Vasúti Nonprofit Zrt.-hez. Kiadni kérte a cég által megkötött, 5 millió forint feletti szerződések listáját, feltüntetve a szerződő feleket, a szerződés hatályát, tárgyát, értékét. Az alperes az adatigénylés teljesítését megtagadta. A miniszter az alperes megkeresésére, a Kínai Népköztársaság Kormányának álláspontját beszerezve nemleges döntést hozott. Az Ítélőtábla szerint viszont „Amennyiben a kért adatok nem veszélyeztetik az ország külpolitikai, külgazdasági érdekeinek illetéktelen külső befolyástól mentes érvényesítését, azok a tízéves korlátozásra tekintet nélkül nyilvánosak”. A Kúria az elsőfokú bíróságnak adott igazat, az adat nem kiadható.
- Az Alkotmánybíróság többségi határozata szerint az alkotmányjogi panasz nem megalapozott. A bírák többsége szerint a tisztességes eljárás egyik alappillére, a közérdekű, állami-hivatali adatokhoz való hozzáférés joga felülírható azzal, hogy egy gazdasági vállalkozásra (vasútépítésre) vonatkozó nemzetközi szerződésben szereplő másik ország képviselői úgy nyilatkoznak, hogy nem szeretnék, ha a szerződés részletei napvilágra kerülnének.
- Nyilvánvaló pedig, hogy az adatkérők nem a szerződő felek pénzügyi-gazdasági manővereire voltak kíváncsiak, hanem az egészségüket, lakhatásukat érintő adatokra. Ezen az adatok az Aarhusi Egyezmény 4. cikke alapján elsőbbséget élveznének még akkor is, ha érintenék egyes felek üzleti érdekeit.

Az egészséges környezethez való jog védelme

- Az Alkotmánybíróság 17/2018. (X. 10.) AB számú Hungaroring ügye bírói kezdeményezésre indult. Az ügy lényege szerint a Szilasligeten ingatlannal rendelkező felperesek zajterhelés miatt, nyilvánvalóan azért, mert a közigazgatásban már nem bízhattak, független bíróság előtt polgári pert indítottak 2012-ben egy kizárólagos állami tulajdonban álló gazdasági társaság ellen, amely Mogyoródon nemzetközi licenccel rendelkező versenypályát üzemeltet. A felperesek kereset annak megállapítását, hogy az alperes jogellenes környezetszennyező és -károsító magatartásával 2007-től folyamatosan megsérti a felpereseknek az Alaptörvény XXI. cikk (1) bekezdésében biztosított jogait. Kérték továbbá a bíróságtól, hogy korlátozza az alperes tevékenységét a Formula-1 Magyar Nagydíj és a World Series by Renault rendezvények megszervezésére és lebonyolítására.
- Az eljáró bíróságnak viszont alkalmaznia kellett a Kvt. új 110. § (6a) bekezdését, amely úgy rendelkezik, hogy nem minősül a szomszédok szükségtelen zavarásának a jelentős tömeget mozgató, nemzetgazdasági, turisztikai, kulturális, szabadidős vagy sport szempontból kiemelkedő jelentőségű rendezvény vagy esemény zajkibocsátása, ha a jogszabályban, illetőleg az arra vonatkozó hatósági engedélyben meghatározott zajkibocsátási határértéket nem lépi túl. Ez a rendelkezés tehát az ún. ágazati jogellenesség több évtizede töretlenül alkalmazott elvét helyezte hatályon kívül, azzal, hogy a közigazgatási határértékek betartása automatikusan kizárja a polgári jogi jogellenesség megállapíthatóságát.

A tiltakozás és a jogvédelem legfontosabb eszközeinek az áttekintése és egyéb fejezetek

i) Milyen jogszabályok garantálják a tiltakozáshoz való jogomat és milyen feltételek mellett?

ii) Mikor, mekkora eséllyel minősíthetik a tiltakozásomat bűncselekménynek vagy polgári jogi károkozó magatartásnak és mit tehetek ilyen esetekben?

iii) Milyen támogató szervezetekre számíthatok egy tiltakozási kampány során?

iv) Volna-e értelme a tiltakozások elnyomására irányuló jogesetek EU szintű monitorizásának és milyen szerepe lenne ebben a civil szervezeteknek?

Még: A környezetvédelmi aktivizmus gyakorlására vonatkozó legfontosabb tételes jogi rendelkezések rövid áttekintése; a részvételre képesítés kötelezettsége és a részvételre képtelenítés tilalma; a SLAPP Irányelv és magyarországi végrehajtása, az elmúlt másfél évtizedben a civil szervezetekkel szemben hozott jogszabályok